

PRVIH
30...

ZAVODA ZA
PROSTORNO
UREĐENJE
PRIMORSKO-
GORANSKE
ŽUPANIJE

RETROSPEKTIVA PROSTORNOG PLANIRANJA U PRIMORSKO- GORANSKOJ ŽUPANIJU

Andrija RANDIĆ

Andrija RANDIĆ, dipl. ing. arh.
Rijeka
andrija.randic@gmail.com

Sažetak

Retrospektiva prostornog planiranja u Primorsko-goranskoj županiji, prikaz je prostornih planova, studija i elaborata koji su na tom prostoru izrađivani od pedesetih godina do 2000. godine. Kronološkim su redom navedeni radovi koji su u odredili razvoj i upravljane tim prostorom. Činjenica da je prostor i zaštita okoline činila nedjeljivu cjelinu koja se jedinstveno razmatra, planira i unaprjeđuje, predstavljala je značajan doprinos metodologiji izrade planova u Republici Hrvatskoj. Poseban uspjeh i korist sastojala se i u tome što je školovan broj kadra planera koji je uz sudjelovanje stranih eksperata proizveo vrlo kvalitetne prostorno planerske dokumente. Po prvi puta je u tim radovima i planovima obrađivana namjena mora kao ravnopravna kategorija namjeni kopna, sagledana u kontekstu klimatskih promjena, čime su postavljeni temelji upravljanja okolinom na temeljima održivog razvoja.

Ključne riječi: *prostorno planiranje, zaštita okoline, namjena mora, klimatske promjene, studija utjecaja na okoliš*

I. UVOD

Prigoda je podsjetiti se davnih 50-ih i 60-ih godina prošlog stoljeća kada je došlo do izrade brojnih dugoročnih planova i planova prostornog uređenja za obalni i otočni prostor našega Jadrana. Prostorno je planiranje novo područje djelatnosti koje proizlazi iz urbanističkog planiranja kao starije srodne discipline.

Za razvoj prostornog planiranja posebno je važan osnutak Urbanističkog Instituta Hrvatske (1947.) i Urbanističkog Instituta za Rijeku, Istru i Sjeverno primorje (1952.), te donošenje Zakona o urbanom i regionalnom planiranju (1961.).

Planovi prema kojima se je već od 1953. godine usmjeravalo izgradnju i korištenje zemljišta na području općina kvarnerskog pojasa i kvarnerskih otoka, bile su studije dugoročnog razvoja i urbanističkih planova većih mjesta.

Prvi regionalni plan za kvarnerski prostor izrađen je 1957. godine pod nazivom Kvarnerski regionalni plan. Za kompleksniju zaštitu prostora značajniju su ulogu imale odluke koje zamjenjuju regionalni plan obalnog područja, izrađene za sve priobalne općine naše regije.

Od 1962. do 1966. godine provedena je sustavna valorizacija jadranskog prostora izradom brojnih planova u suradnji s agencijom Ujedinjenim narodima – Programom za razvoj (United Nations Development Programme – UNDP). U razdoblju od 1966. do 1969. godine nastavilo se s izradom planova u okviru Projekta Južni Jadran, a od 1970. Projekta Gornji Jadran.

Najvažniji dokument tog vremena, koji je obuhvatio cijeli prostor današnje Primorsko-goranske županije, je Koordinacioni regionalni prostorni plan Gornjeg Jadrana (1972.). Prostor obuhvata Plana je područje Sjeverne Dalmacije, Like, Kvarnera, Gorskog kotara, Istre, Slovenskog priobalja, Slovenskog krasi i dio slo-

venskih visokih Alpi. Osnovna je svrha Plana bila da se za to, relativno nerazvijeno područje, utvrde mogućnosti razvoja i dosljedno tome stvore temelji prostornog uređenja.

U okviru Projekta Gornji Jadran izradilo se 16 detaljnih urbanističkih planova na područjima pretežito podesnima za turistički razvoj. Na teritoriju današnje Primorsko-goranske županije izrađeni su detaljni prostorni planovi Crikvenica, Glavotok (Krk), Mali Lošinj, te Strategijski razvojni plan otoka Krka (1971.). Nositelj izrade navedenih planova bio je Urbanistički Institut Rijeka u suradnji sa Shankland Cox & Associates – London.

Istodobno je izrađen detaljni plan Rijeke – centar (Zavod za urbanizam i izgradnju Rijeke u suradnji s SC & A – London). Ti su planovi sadržavali cjelovit planski sadržaj od analitike, sinteze do provedbenih elemenata i mjera, pa je velik dio planova nakon revizije i nadopuna i danas u primjeni. Po općoj ocjeni, to je razdoblje najintezivnije planerske aktivnosti, ne samo na istočnoj obali Jadrana, već i Sredozemlja.

Poseban uspjeh i korist tih projekata je u stvaranju i školovanju planerskog kadra zahvaljujući prisutnosti brojnih stranih eksperata iz Engleske, Francuske, Italije, Njemačke i ostalih država, koji su zajedno s našim stručnjacima bili nositelji izrade planova. To je vrijeme procvata, snage i važnosti Urbanističkog instituta Hrvatske, Urbanističkog instituta Rijeka i Urbanističkog zavoda Dalmacije čija je osnovna djelatnost bila izrada prostornih i urbanističkih planova.

Sljedeći plan značajan za ovo područje jest Prostorni plan SR Hrvatske (1974.) koji je činio stručnu osnovu za dugoročno usmjeravanje osnovnih sastavnica korištenja i uređenja prostora.

2. ZAŠTITA OKOLIŠA U PROSTORNIM PLANOVIMA

Prostorni plan Hrvatske, kao i Koordinacioni regionalni prostorni plan Gornjeg Jadrana tretira Rijeku i riječko metropolitansko područje kao terminalni prostor Hrvatske i Srednje Europe. No, Plan u istom terminalnom prostoru u kojem je locirano niz onečišćujućih industrija, predviđa i porast turističkog privređivanja, prvenstveno stacioniranog, turizma s brojnim novim krevetima i brojnom radnom snagom. Sukobe koji iz toga nastaju bilo je potrebno hitno ublažiti koordiniranim akcijama očuvanja prirodne sredine.

Problematika zaštite okoline u svim ovim planovima tretirala se standardno za to vrijeme, što znači da su planovi obuhvaćali zaštitu prirode i donosili prijedloge za sanitarnu infrastrukturu. Pitanje utjecaja onečišćenja na ekosustave, te utjecaja kretanja trendova onečišćenja na okolinu, stanovništvo i prirodne sustave, nisu u to doba gotovo nigdje, pa i u nas, izgledali od presudnog značenja. Da bi se procijenili dotad izrađeni prijedlozi i ostvarenja sa stanovišta utjecaja na okolinu, kao logičan nastavak i dio cjelokupnoga planerskog ciklusa, 1972. godine od iste agencije Ujedinjenih naroda – Programa za razvoj (UNDP), prihvaćen je Projekt zaštite čovjekove okoline u jadranskoj regiji Jugoslavije – JADRAN III.

Poticaaj za osnutak ovog Projekta sa sjedištem Uprave projekta u Rijeci potekla je iz riječkog područja, zbog toga što se upravo na tom području Jadrana planirala najveća koncentracija izgradnje velikih razvojnih projekata. To je otvorilo brojna pitanja zaštite okoline na koja projekti Južni i Gornji Jadran nisu mogli dati valjani odgovor. Bila je to jedna od prvih reakcija na Deklaraciju Ujedinjenih naroda o čovjekovoj okolini, donesenu u Stockholmu 1972. godine.

Ta Deklaracija prihvaćala je, među ostalim, dva važna principa, Princip 14, koji govori da se u racionalnom

planiranju nalazi osnovno oružje za podmirivanje konflikata između potreba razvoja i potreba zaštite i Princip 15, koji zastupa stav da ljudska naselja i urbanizaciju treba planirati na način da se izbjegnu negativni utjecaji na okolinu.

Svrha znanstvenih istraživanja glavnih komponenata okoline Projekta Jadran III, uz poštovanje navedenih postavki, bila je utvrditi stanje okoline u svim glavnim komponentama i postaviti znanstvenu osnovu za trajnu akciju zaštite okoline.

Po prvi put u našoj praksi proveden je multidisciplinarni i interdisciplinarni pristup uz sudjelovanje i suradnju domaćih i stranih stručnih te znanstvenih institucija i pojedinaca.

Sektorska istraživanja organizirana su u sedam radnih grupa:

1. istraživanje kvalitete zraka,
2. slatke vode, otpadne vode, tlo, buka, utjecaj na zdravlje,
3. istraživanje mora,
4. prostorno planiranje,
5. zaštita prirode, ekologija kopna,
6. povijesno naslijeđe,
7. turizam.

U okviru tih sektora ispitivano je stanje onečišćenosti i prijenosa onečišćenosti zraka kao jednim od osnovnih medija koji neposredno djeluju na zdravlje ljudi. Daljnja područja rada bila su ispitivanja onečišćenja i mjera za sprječavanje onečišćenja pitkih voda (rijeka, jezera), ispitivanje štetnog utjecaja otpadnih voda, tla i štetnog utjecaja buke. Jedno od najkompleksnijih istraživanja odnosi se na istraživanje mora na posebno usklađenom i vrlo opsežnom programu. Na području zaštite prirode obavljena su ispitivanja zaštite od svih

oblika degradacije, istraživana je problematika pošumljavanja krša, zaštita od požara i uvedena je valorizacija i bonifikacija pejzaža. Grupa za zaštitu spomenika kulture provela je valorizaciju ambijentalnih cjelina i pojedinih spomenika. Turizam je tretiran kao jedan od glavnih korisnika najkvalitetnijeg prostora kojem taj prostor treba kao sredstva proizvodnje, a koji istodobno i degradira prostor.

Svaki je od navedenih sektora istraživanja sadržavao prikaz postojećeg stanja kvalitete okoline, analizu postojećih projekata, određivanje akcija i mjera za zaštitu kvalitete okoline, procjenu prihvatnog kapaciteta područja. Projekt je utvrdio i naznačio kratkoročne i dugoročne ciljeve koje treba provesti, a uz to uspostavio je nove metode i pristupe u planiranju prostora.

Koristeći rezultate, spoznaje i metode Projekta Jadran III, u daljnoj je razradi po prvi puta na Mediteranu izrađena Metodologija planiranja mora (Sea use) s ciljem da se pripadajućem dijelu akvatorija (države, grada, općine) u okviru izrade prostorno planerskog dokumenta odredi namjena i način korištenja mora.

Pod *planom namjene mora* podrazumijeva se izrada plana koji odgovara poznatom pojmu za kopno *plan namjene površina*, odnosno zoning planu, dakako prilagođenom specifičnostima mora, jer se kod mora više ne radi samo o njegovoj površini, nego i o vodenoj masi (dubini, kubaturi) o morskom dnu i podzemlju mora.

Metodologija je bila prihvaćena u programu Mediteranskog Akcijskog Plana (MAP) – UNEP-a pa nam je dana mogućnost da je predstavimo u nekoliko država Sredozemlja. Potom je predložena državama sastavnicama MAP-a na usvajanju.

Izgradnja predviđena tim planovima, koja je uslijedila nakon završetka planova, nije striktno ni dosljedno poštovala strategiju korištenja prostora predviđenu u

tim planovima. Sve je to dokaz da svijest o značaju prostora i okoline, unatoč tih planova, zakonskih propisa i akcija zaštite, još nije postala zajedničko vlasništvo čitavog društva.

3. PROSTORNI PLAN ZAJEDNICE OPĆINA RIJEKA

Osnutkom Zajednice općina Rijeka 1980. godine, koja je obuhvaćala prostor današnje Primorsko-goranske i Istarske županije, osnovan je 1985. godine Zavod za prostorno planiranje i zaštitu čovjekove okoline ZO Rijeka i povjerena mu je izrada Prostornog plana Zajednice općina Rijeka 2000, koji je donesen 1984. godine. Uz Zavod kao nositelja izrade i izvršitelja radova bile su uključene suradničke organizacije Sektor za prostorno planiranje Zavoda za urbanizam i izgradnju Rijeke, Urbanistički institut Hrvatske, Urbanistički institut Rijeka, URBIS 72 – Pula, Republički zavod za zaštitu prirode, Institut Ruđer Bošković, Ekonomski zavod Rijeka, Zavod za ekonomiku Pula, i drugi.

Koncepcija ovoga Prostornog plana bitno ispravlja postojeće stanje jer prostorni model predviđa daleko veći broj središnjih i ostalih većih naselja, zajedno s postojećima i planiranim industrijskim i ostalim proizvodnim, skladišnim i servisnim zonama, turističkim zonama i rekreacijskim središtima te velikim infrastrukturnim sustavima. To znači veći broj usmjerenih koncentracija rada i stanovanja, povezanih u desetak većih urbanih sustava i isto toliko manjih prostornih koncentracija koje s okolnim prostorom čine takozvani urbani pejzaž.

Ovi urbani sustavi i ostale koncentracije stanovništva i radnih mjesta čine dio prostornog modela regije. Ostali dijelovi, bitni za ravnotežu prirodnog ekosustava i za kvalitetu življenja, jesu „dominantno prirodni” i „čisti prirodni” pejzaž, koji čine najveći dio prostora

regije. Predviđa se plansko korištenje mora, što je četvrti „pejsaž” ovoga prostornog modela, a to osobito važi za morske obale i neposredne prostore uz obalu koji su osnova turizma i razvoja djelatnosti prijeko potrebnih vezanih uz pomorstvo.

U suradnji s Institutom Ruđer Bošković – Institutom za istraživanje mora Rovinj, izrađena je po prihvaćenoj metodologiji namjena mora i po prvi put je primjenjena 1984. godine pri izradi Prostornog plana Zajednice općina Rijeka. Plan namjene mora obrađivao je cjelokupni prostor kopna i mora današnje Županije. Cilj je, među ostalim, bio da se prostornim razmještajem sadržaja na kopnu osigura željena, odnosno zakonom propisana kategorija mora. Uz to nužno je bilo odrediti i locirati brojne aktivnosti koje se odvijaju u akvatoriju.

Osim odgovarajućega prostornog modela koji je značio disperziju i pravilno usmjerenu litoralizaciju privrede, naglašena je potreba da se elementi zaštite i unaprjeđivanja okoline ugrade u općinske i ostale planove u regiji. Istaknuta je nužnost da se prije donošenja odluka o lokaciji i mjerama zaštite okoline u okviru i izvan tehnoloških procesa svih planiranih objekata i aktivnosti od utjecaja na okolinu, treba, u skladu sa zakonskim propisima, izraditi ”studija utjecaja na okolinu”, kod kojih je osobito važno da se objekti ne obrađuju izolirano, nego u sklopu zbira onečišćenja na određenom ugroženom području, vodeći računa o ostalim, bližim i daljim područjima.

Ovakav prostorni model, osim što otvara mogućnosti za razvoj većih dijelova regije i omogućava bar djelomično privredno integriranje Zajednice općina, olakšava ekološku situaciju u najugroženijim područjima, omogućava bolje valoriziranje i uklapanje u život graditeljske baštine, a cijeli prostorni sustav postaje manje ranjiv na elementarne nepogode i prirodne katastrofe.

Budući da je bilo nerealno očekivati da će se u ovom relativnom kratkom planskom razdoblju do 2000. godine premjestiti svi onečišćujući pogoni iz velikih urbanih koncentracija, riješiti problemi otpada i striktno primjenjivati sve zakonske mjere za sprječavanje emisija štetnih materija, ostaju i po ovoj koncepciji prostornog plana neriješeni konflikti između stanovanja, industrije i turizma u područjima koja su utvrđena kao ugrožena.

Nastavno na ove planove, u 1984. godini donesen je Zajednički prostorni plan (ZPP) općina Crikvenica, Opatija i Rijeka koji izrađen u Zavodu za urbanizam i izgradnju Rijeke – Sektoru za prostorno planiranje. Područje općina Crikvenica, Opatija i Rijeka, koje već Koordinacioni regionalni prostorni plan Gornjeg Jadrana naziva Metropolskim područjem Rijeke, a po prostornom planu SR Hrvatske i ubuduće će činiti glavnu razvojnu jezgru makro regije Hrvatske. Zajednički je prostorni plan po karakteru, sadržaju i po formalnoj pravnoj vrijednosti općinski prostorni plan svake općine za sebe i ujedno zajednički plan, jer je to zajedništvo nametnula životna praksa i odluka samih općina. Nedostatak je što to zajedništvo nije obuhvatilo prostor i stanovništvo otoka Krka.

Koncepcija ZPP razvila se iz projekcije demografskog i društveno-ekonomskog razvoja u punoj povratnoj sprezi s postojećim prirodnim i stvorenim vrijednostima, a i brojnim ograničenjima. Bitno se obilježje ove koncepcije sastoji u jedinstvenom zajedničkom organiziranju prostora triju općina. Uloga Rijeke kao glavnog žarišta razvoja proširuje se na cijeli riječki urbani sustav. Cijeli prostorni sustav struktuirao se u devet gravitacijskih područja, čija središta postaju sekundarna žarišta razvoja.

Istodobno s izradom ZPP, izrađena je i Prometna studija Rijeke, Opatije i Crikvenice, pa su tako vezane u svim fazama, te je na taj način međusobno usklađiva-

nje procesa izrade ZPP i prometne studije došlo do punog izražaja.

4. KOMPLEKSNA EKOLOŠKA STUDIJA RIJEČKOG ZALJEVA

Od 1981. do 1990. godine Zavod za prostorno planiranje i zaštitu čovjekove okoline ZO Rijeka, kao stručna služba Međurepubličke komisije za koordinaciju zaštite jadranskog područja od zagađivanja (Slovenija, Hrvatska, Bosna i Hercegovina i Crna Gora), proveo je u nekoliko navrata opširan snimak stanja koji je sadržavao čitav kompleks problematike okoline, dugoročni program suradnje i preporuke društveno-političkim zajednicama. Suradnja se odvijala na osnovi zacrtanoga dugoročnog programa za vode, zrak i prostorno planiranje, proširujući se i na ostalu aktualnu problematiku. U tom su razdoblju izrađene brojne studije i elaborati koji obrađuju problematiku zaštite okoliša i prostornog planiranja s posebnim naglaskom na riječko područje. Značajna je trogodišnja Kompleksna ekološka studija Riječkog zaljeva koju su izradili znanstvenici Ruđera Boškovića iz Zagreba i Rovinja i rađena je vezano uz novu izgradnju velikih industrijskih kompleksa. U ovom je razdoblju intezivnije započela izrada studija utjecaja nove izgradnje na okolinu.

Urbanistički institut Hrvatske izradio je 1988. godine projekt Prirodne i razvojne karakteristike područja sliva Kupe. U planu je promatran sliv rijeke Kupe s prostorno planerskog aspekta, temeljen na analizi prostornih planova, radova i studija te ostalih raspoloživih podataka.

Odlukom Sabora Socijalističke Republike Hrvatske započelo se s izradom izmjena i dopuna Prostornog plana SR Hrvatske iz 1974. godine. Nositelj izrade Prostornog plana je Urbanistički institut SR Hrvatske Zagreb u suradnji sa Zavodom za prostorno planira-

nje i zaštitu čovjekove okoline Zajednice općina Rijeka, Urbanističkim zavodom Dalmacije iz Splita, Zavodom za prostorno planiranje i urbanizam Zajednice općina Osijek i Urbanističkim zavodom grada Zagreba. Time su na zajedničkom zadatku izrade Prostornog plana SR Hrvatske okupljene sve one organizacije za prostorno planiranje koje su izradile prostorne planove zajednica općina. Prostorni plan osnovni je planski dokument kojim se utvrđuje koncepcija i politika prostornog razvoja i dugoročne osnove organiziranja i uređivanja prostora, te zaštite i unaprjeđenja čovjekove okoline, sukladno s ciljevima i zadacima razvoja utvrđenih dugoročnim društvenim planom. Prostorni plan kao i Dugoročni društveni plan SR Hrvatske temelje se na opsežnom znanstveno-istraživačkom projektu Znanstvene osnove dugoročnog razvoja SR Hrvatske do 2000. godine. U okviru tog projekta izrađena je svodna i 36 parcijalnih studija, između kojih je za ovaj Plan od posebnog značenja studija Prostor i čovjekova okolina u dugoročnom razvoju SR Hrvatske.

Prilikom izrade Prostornog plana koristili su se i rezultati opsežnog stručno-analitičkog rada koji obuhvaća brojne sektorske studije i separate s kartografskim prikazima. Prostornim je planom posebno naglašena potreba trajnog praćenja i ostvarivanja postavki Plana kao i provedbe trajne koordinacije u odnosu na prostorne planove regija, područja posebne namjene te uspostavljanje informacijsko-dokumentacijskog sustava. U Prostornom planu SR Hrvatske jedno od polaznih načela metodološkog usmjeravanja prilikom ostvarivanja dugoročnih i neposrednih ciljeva i zadataka razvoja u prostoru, jest da prostor i zaštita okoline čine nedjeljivu cjelinu koja se jedinstveno razmatra, planira i unaprjeđuje. Rad na ovom Prostornom planu proširen je i na područje analize, namjene i zaštite mora. Prostorni plan SR Hrvatske usvojen je 1989. godine.

5. MEĐUNARODNA SURADNJA

Sredinom 90-ih godina, prestankom rada i djelovanja Zajednice općina Rijeka i formiranjem Županije primorsko-goranske i Istarske županije, Zavod za prostorno planiranje i zaštitu čovjekove okoline ZO Rijeka prestaje s radom. Kompletan sastav zaposlenih u Zavodu s opremom i brojnom prostorno planerskom dokumentacijom i arhivom prelazi u Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i stambeno-komunalne djelatnosti Republike Hrvatske kao odvojena jedinica Služba za Jadran sa sjedištem u Rijeci. Osnovni zadatak, novoosnovanog dijela Ministarstva, bio je vođenje i koordinacija vezano na prostorno planiranje i zaštitu čovjekove okoline na cjelokupnom obalnom i otočnom jadranskom području Republike Hrvatske. Također je Služba za Jadran bila zadužena za vođenje međunarodne suradnje vezano na projekte Mediteranskoga akcijskog plana (MAP), Svjetske banke, Europske investicijske banke, METAP-a, Komisije europske zajednice i Programa za razvoj Ujedinjenih naroda, a uz to koordinirala je rad Trilateralne komisije za zaštitu Jadrana (Hrvatska, Slovenija, Italija).

Vrlo uspješna suradnja sa Svjetskom bankom iz Washingtona rezultirala je izradom Projekta zaštite okoline u Riječkom zaljevu u kojem su sudjelovale sve općine. Naglasak je bio na rješavanju otpadnih voda, krutog otpada i vodoopskrbe.

U tom je razdoblju u okviru Projekta Rijeka, Zavod za razvoj, prostorno planiranje i zaštitu čovjekove okoline općine Rijeka zatražio od Službe za Jadran 1992. godine izradu Studije namjene mora općine Rijeka. Studija je izrađena u suradnji s Institutom Ruđer Bošković – Centar za istraživanje mora Rovinj i Fakultetom graditeljskih znanosti Rijeka. Studija je sastavljena na način da posluži kao model kod izrade općinskih prostornih planova obalnih i otočnih općina. Suradnja na tom i sličnim projektima nastavljena je vrlo uspješ-

no i sa Zavodom za prostorno uređenje Županije primorsko-goranske.

Početakom 1995. godine iz Ministarstva zaštite okoliša, prostornog uređenja i stambeno-komunalne djelatnosti odvaja se Državna uprava za zaštitu okoliša i u njezinom sastavu Služba za Jadran te pod istim uvjetima i sadržajem rada nastavlja djelatnost sada pod nazivom Odjel za zaštitu Jadrana – Rijeka.

Već iste te godine pokreće se izrada elaborata Sustav gospodarenja otpadom u kvarnerskom i istarskom području koju je u okviru Programa tehničke pomoći za okoliš u Sredozemlju – METAP-a u cijelosti financirala Europska investicijska banka iz Luksemburga. Izradu, u kojoj su sudjelovale stručne institucije iz Hrvatske i inozemni konzultant RH & hconsult iz Danske, koordinirao je Odjel za zaštitu Jadrana. Analizirano je 11 različitih varijanata zbrinjavanja otpada, od klasičnih odlagališta do spaljivanje otpada u cementarama. Sve su varijante razmatrane s ekološkog i ekonomskog stajališta po kriterijima Europske unije te je predloženo rješenje za po jedno odlagalište na području Primorsko-goranske županije i Istarske županije, sedam reciklažnih dvorišta i 11 transfer stanica. Studija je prihvaćena odlukom Županijske skupštine 1996. godine, kojom je predloženi sustav gospodarenja otpadom i izgradnja suvremenih odlagališta županijskog značenja. Studija je na kraju prihvaćena i na kolegiju Europske investicijske banke i ponuđene su varijante vrlo povoljnog financiranja. Međutim, nastala je naša stara boljka, problem dogovaranja, usaglašavanja, razumijevanja, što, nažalost, traje od 1996. godine do danas.

Nastavno na vrlo uspješnu suradnju s Programom tehničke pomoći za zaštitu u Sredozemlju – METAP, 1996. godine pokrenuta je izrada Plana gospodarenja okolišem cresko-lošinjskog otočja, koji je u cijelosti financiran bespovratnim sredstvima Komisije Europske zajed-

nice. Svrha je plana gospodarenja bila izraditi operativni dokument za zaštitu prirodnih, kulturnih i povijesnih bogatstava otočja, dajući istodobno podršku uravnoteženom pristupu poljoprivredi, šumarstvu i ostalim nadopunjujućim djelatnostima, posebno razvoju turizma. Planom su dane određene smjernice donositeljima odluka na republičkoj i općinskoj razini radi zaštite kritičnih i nezamjenjivih prirodnih ekosustava i kulturnih bogatstva.

U Odjelu za zaštitu Jadrana pokrenute su brojne aktivnosti koje su od posebnog značenja za cjelokupni jadranski prostor, posebno za Kvarnersku regiju. Tako su izrađeni metodologija i kriteriji za praćenje kakvoće mora namijenjenog za kupanje, radi zaštite zdravlja kupaca, očuvanja visoke kakvoće mora i održivog upravljanja plažama. U sedam priobalnih županija danas se uzimaju uzorci u 917 točaka, dok se u Primorsko-goranskoj županiji uzimaju uzorci na 237 točaka. Također je Odjelu pokrenuta inicijativa i izrađeni su kriteriji za dodjelu *Plave zastave* za kvalitetu plaža i marina koju vrlo uspješno provodi udruga *Lijepa naša*.

Godine 1997. Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i stanovanja Republike Hrvatske – Zavod za prostorno planiranje, izrađuje Strategiju prostornog uređenja Republike Hrvatske kojom se usmjerava prostorni razvoj i dugoročno određuje uređenje, korištenje i zaštitu prostora. Strategija je preispitala dotadašnji koncept Prostornog plana SR Hrvatske iz 1988. godine, te se predlaže nova orijentacija dugoročnoga prostornog razvoja prema načelima održivog razvoja.

6. POSLJEDICE OČEKIVANIH KLIMATSKIH PROMJENA

U publikaciji *Climatic Change and the Mediterranean* koju je financirao UNEP (United Nations Environment Programme) 1996. godine, izrađena je anali-

za i usporedba 11 specifičnih lokacija na Sredozemlju. Izučavan je utjecaj klimatskih promjena na prirodne i po čovjeku stvorene vrijednosti, utvrđena su područja i djelatnosti koje mogu biti ugrožene te su predložene mjere i aktivnosti kako bi se negativne pojave mogle svesti na najmanju mjeru. U okviru te publikacije, u Odjelu za zaštitu Jadrana, u suradnji s brojnim institucijama izrađena je studija *Implications of Expected Climatic Changes for the Cres – Lošinj Islands* (Posljedice očekivanih klimatskih promjena na cresko-lošinjsko otočje). Prema rezultatima istraživanja koje je za Sredozemlje izradio University of East Anglia, a koja su potvrđena na Drugoj svjetskoj konferenciji o klimi 1990. godine, predviđalo se povišenje mora od 65 ± 35 cm, i povišenje temperature zraka od $2 - 5$ °C do kraja 21. stoljeća. Prema primijenjenoj metodologiji, utvrđeno je da se na području Cresa i Lošinja može očekivati povećanje saliniteta Vranskog jezera, poplavljanje dijela urbanog područja, povećanje opasnosti od požara, opasnost od erozije, ugrožavanje primarne produkcije mora i ostali negativni učinci. Među pozitivnim učincima te pojave navodi se produženje turističke sezone dva do tri mjeseca godišnje. Detaljnom analizom utvrđeno je, pod pretpostavkom povećanja razine mora do jednog metra, da dolazi u opasnost 35 hektara najvrednijega obalnog područja i da je ugroženo oko 600 objekata u 12 obalnih naselja, što je 13 % objekata smještenih na obali. Tom bi pojavom bile ugrožene luke i lučice, prometnice, pitke vode, otpadne vode, razni servisi, a posebno povijesne sredine Cres, Osor, Mali Lošinj i Veli Lošinj.

7. ZAKLJUČAK

Namjera je bila da se ovom studijom ukaže na ozbiljnost problema i potrebu uvažavanja ove problematike u promišljanju i izradi prostorno planerskih dokumenata. Najjednostavnije rečeno, da se pri odabiru smještaja za ključne objekte i sadržaje za funkcionira-

nje grada, naselja računa tom mogućom pojavom – klimatskim promjenama, i da se bar ključni objekti smjeste na prostor gdje tom pojavom neće biti ugroženi. Treba upozoriti da se mogući utjecaj klimatskih promjena gotovo ne spominje u novoj generaciji planova, što može imati vrlo ozbiljne posljedice.

Činjenica je, da su spoznaje, preporuke i zaključci ranijih projekata tijekom ovih proteklih godina primjenjivani na razne načine, posebno u radovima Zavoda za prostorno uređenje Primorsko-goranske županije. Analizirajući postojeće stanje i dostignuća na širem prostoru, s vremenom kada je naša prostorno planska dokumentacija obalnog i otočnog prostora bila vodeća na Sredozemlju, može se zaključiti kako je zamrlo naše prostorno i urbanističko planiranje.

Na kraju treba naglasiti da se ovaj kronološki prikaz, retrospektiva prostornog planiranja u Primorsko-goranskoj županiji, odnosi na razdoblje od 50-ih godina do 2000. godine. Prikaz planova, studija i elaborata dan je na osnovi mojega prisjećanja kao aktivnog sudionika toga vremena, te kao voditelja, koordinatora i suradnika na izradi dijela planova i studija. Također i na dokumentaciji koju sam godinama prikupljao i sačuvao.

S tog razloga, postoji mogućnost da neka vrijedna dokumentacija nije spomenuta u ovom prikazu.

LITERATURA

1. Bižaca, D. (1984.), *Zajednički prostorni plan općina Crikvenica, Opatija i Rijeka*, Zavod za urbanizam i izgradnju Rijeke – Sektor za prostorno planiranje
2. Bižaca, D., Kenneth, J. (1972.), *Detaljni plan Rijeke* – Zavod za izgradnju Rijeke – Sektor za prostorno planiranje i Shankland/cox – London
3. Branica, M. (1976. – 1978.), *Ekološka studija akvatorija Riječkog zaljeva*, Institut Ruđer Bošković, Zagreb – Rovinj
4. Gašparović, F. (1972.), *Koordinacioni regionalni plan Gornjeg Jadrana* – Urbanistički Institut SR Hrvatske, Urbanistički Institut SR Slovenije i OTAM/Tourconsult, Paris – Rome
5. Gašparović, F., Randić, A., Šilović, G. (1978.), *Projekt o zaštiti čovjekove okoline u Jadranskoj regiji Jugoslavije* – Uprava projekta o zaštiti čovjekove okoline u jadranskoj regiji Jugoslavije, Rijeka
6. Jeftić, L., Kečkeš, S. (1996.), *Climatic Change and the Mediterranean* – Volume 2 – UNEP
7. Karlavaris, V., Kenneth, J. (1972.), *Detaljni plan Crikvenica – Slana – Jesenova – Zagora* – Urbanistički Institut Rijeka i Shankland/Cox, London
8. Paunović, A. (1988.), *Prirodne i prostorno razvojne karakteristike područja sliva Kupe* – Urbanistički Institut SR Hrvatske
9. Randić, A., Kenneth, J. (1972.), *Detaljni planovi Mali Lošinj, Glavotok i Razvojni plan otoka Krka* – Urbanistički Institut Rijeka i Shankland/Cox, London
10. Randić, A. (1980.), *Methodology of sea use plan preparation* – MAP-UNEP, Priority actions programme
11. Randić, A., Mastrović, M., Kružić, N. (1985.), *The planned and the actual use of the Rijeka bay based on integrated planning of activities on land and the sea* – Mediterranean action plan – UNEP
12. Randić, A., Šilović, G., Mastrović, M. (1987.), *Zaštita okoline i uređenje prostora u Jadranskoj regiji Jugoslavije* – Zavod za prostorno planiranje i zaštitu čovjekove okoline ZO Rijeka
13. Randić, A., Mastrović, M., Kružić, N. (1992.), *Studija namjene mora općine Rijeka* – Služba za zaštitu Jadrana Rijeka
14. Randić, A., Sušić, G., Vukonić, B., Rac, A., Karaić, N., Fabijanić, S. – *Plan gospodarenja okolišem Cresko-lošinskog otočja* – Odjel za Jadran Rijeka – Svjetska banka Washington
15. Randić, A. i suradnici (1966.), *Implications of Expected Climatic Changes for the Cres – Lošinj Islands* – Odjel za Jadran Rijeka, Državne uprave za zaštitu okoliša
16. Randić, A. i suradnici (1966.), *Studija gospodarenja otpadom u kvarnerskom i istarskom području* – Odjel za Jadran Rijeka i Ramboll RH & consult iz Danske

17. Salaj, M. (1997.), *Strategija prostornog uređenja Republike Hrvatske* – Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i stanovanja Republike Hrvatske – Zavod za prostorno planiranje
18. Sladić, A., Benigar, M. (1984.), *Prometna studija Rijeke, Opatije i Crikvenice* – Zavod za urbanizam i izgradnju Rijeke – Sektor za prostorno planiranje
19. Švigir, Z., Radica, T., Stipančić, A. (1989.), *Prostorni plan SR Hrvatske* – Urbanistički Institut SR Hrvatske
20. Wenzler, F. (1974.), *Prostorni plan SR Hrvatske 2000* – Republički sekretarijat za urbanizam, građevinarstvo, stambene i komunalne poslove